KIRKON TUTKIMUSKESKUS
Suomen ev.lut. kirkko

Luottamusyhteiskunnan arvot, oikeudet ja velvollisuudet: Mikä on kulttuurin ja uskontojen rooli?

Kimmo Ketola

Maailman ongelmat eivät ole tänään niinkään teknologisia ja taloudellisia kuin poliittisia ja kulttuurisia.

– Sixten Korkman

Taustaksi: yhteiskunnan kehitys ja uskonnot

- Pitkään vallinneen ajattelutavan mukaan yhteiskunnan kehitys, modernisaatio, johtaa siihen, että ihmisten tarve perinteille ja ei-rationaalisille uskomuksille vähenee.
  - Taustalla sekularismi sekä 1960-luvun vahva usko rationaaliseen yhteiskuntasuunnitteluun.
  - 1900-luvun viimeinen neljännes osoitti, että ennusteet uskontojen ja perinteiden pikaisesta katoamisesta olivat ennenaikaisia. Vain läntinen Eurooppa maallistuu.
- Nykyisin nähdään yhä useammin, että kulttuurit, uskonnot ja eettiset traditiot ovat tärkeitä sekä poliittisten järjestelmien kehityksessä että taloudellisen toiminnan osatekijöinä.

Peter L. Bergerin käsitys modernisaatiosta ja uskonnosta tänään

- ”Meidän tärkein virheemme oli, että ymmärsimme pluralismin vain yhtenä sekularisaatiota edistävänä tekijänä; tosiasiassa pluralismi, erilaisten maailmankatsomusten ja arvomaailmojen yhteiselo samassa yhteiskunnassa, on tärkein modernisaation aikaansaama muutos uskonnon paikkaan sekä ihmisten mielessä että institutionaalisessa järjestyksessä. Tämä voi olla yhteydessä sekularisaatioon tai olla olematta, mutta se on siitä riippumaton.”
  - *The Many Altars of Modernity* (2014), p. ix.

Uskontojen moninaisuus ja julkinen valta

- Uskonnollinen moninaisuus tuottaa kaksi erillistä politiikan haastetta:
  1. Kuinka valtio määrittää suhteensa uskontoon ja katsomuksiin?
  2. Kuinka valtio sääntelee ja hallinnoi uskontojen ja katsomusten keskinäisiä suhteita?

- Kaksi ydinperiaatetta:
  1. Ajatuksen, omantunnon ja uskonnonvapaus
  2. Yhdenvertaisuus, eli oikeus syrjimättömyyteen uskonnon tai vakaumuksen perusteella

Luottamus

Luottamuksen ja sosiaalisen pääoman juuret ovat jaetussa kulttuurissa

- **Fukuyama:** ”Luottamus koostuu toisiin yhteisön jäseniin kohdistuvista odotuksista, jotka syntyvät jaettuihin normeihin perustuvasta säännöllisestä ja rehellisestä yhteistoiminnallisuudesta.”
- Sosiaalinen pääoma on kyvykkyyttä (*capability*), joka syntyy luottamuksesta yhteiskunnassa tai sen osissa.
  - Sosiaalinen pääoma eroaa muista inhimillisen pääoman muodoista siinä, että yleensä se syntyy ja välitetään eteenpäin kulttuurin välityksellä.
  - Perinteiset uskonnot ovat kulttuurisen käyttäytymisen tärkeimpiä institutionaalisia lähteitä.

F. Fukuyama: *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. (New York: Free Press, 1995)

Luottamus instituutioihin ja kanssaihmisiin kansainvälisessä vertailussa (ISSP 2008; Palmu 2011)

- Luottamus instituutioihin korkeampaa kuin tutkimusmaissa keskimäärin
  - Luottamus kirkkoon on Pohjoismaista korkein ja EU-maista korkeimpien joukossa
  - Luottamus kouluun ja koulujärjestelmään yksi korkeimmista
  - Luottamus oman maan parlamenttiin keskimääräistä korkeampaa
  - Luottamus tuomioistuimiin ja oikeusjärjestelmään keskimääräistä korkeampaa
- Kaikissa Pohjoismaissa yli puolet vastaajista sitä mieltä, että toisiin ihmisiin voi luottaa aina tai useimmiten.

Mitkä tekijät selittävät Pohjoismaiden keskimääräistä suurempaa luottamusta?

”Protestanttinen Eurooppa, Suomi yhdessä muiden pohjoismaiden ja Alankomaiden kanssa on tällä hetkellä ainoa maailmankolkka, jossa kansalaisten enemmistö katsoo, että muihin ihmisiin voi luottaa. Tasa-arvo, työ ja rehellisyys vahvistavat täällä toisiaan. Eurooppalaiset arvot, tasa-arvo ja vapaus ovat toteutuneet paremmin kuin muualla ja poliittinen järjestelmä on ’korkean tason tasapainossa’. Vaikka uskonto ei ole näkyvä osa protestanttisen Euroopan arkea, sen näkymätön perinne on läsnä niin Helsingissä kun Tukholmassa ja Amsterdamissakin.”

Klaus Helkama: *Suomalaisten arvot. (*Helsinki: SKS, 2015)

Luterilainen arvoperinne

Luterilaisuuden vaikutusta selvitettiin kirkon nelivuotiskertomuksessa (2012–2015)

Tutkimuksessa selvitettiin:

- Millaista on nykypäivän suomalaisten luterilaisuus?
  - Empiirinen, ei dogmaattinen kysymys
- Miten se vaikuttaa suomalaisten elämässä?
  - Fokus nykypäivän suomalaisissa, ei historiassa tai aatehistoriassa

- Saatavana osoitteesta:

  http://sakasti.evl.fi/ > Tutkimukset ja julkaisut > nelivuotiskertomus

Luterilaisia käsityksiä ja arvoja, joilla on vahva yhteys toisiinsa

	Täysin tai osittain samaa mieltä
Jokaisen on kannettava vastuuta toisista ihmisistä	86 %
Ei pidä edistää omaa etua vaan pyrkiä yhteiseen hyvään	77 %
Jokaisen ihmisen velvollisuus on tehdä työtä	72 %
Virsilauluperinnettä tulee vaalia	64 %
Työtä tekemällä ihminen toteuttaa kutsumustaan	62 %
Vanhempien tulee huolehtia lastensa kristillisestä kasvatuksesta	57 %
Armo kääntää ihmisen katseen omasta puutteellisuudesta toisten ihmisten palvelemiseen	42 %
Jumala huolehtii meistä kunnon puolison, luotettavien naapureiden ja hyvien ystävien muodossa	34 %
Ihmisellä ei ole mitään sellaista, mitä hän ei olisi saanut lahjaksi	28 %

Vahvimmin luterilaiset poimittiin omaksi ✝ ryhmäkseen.

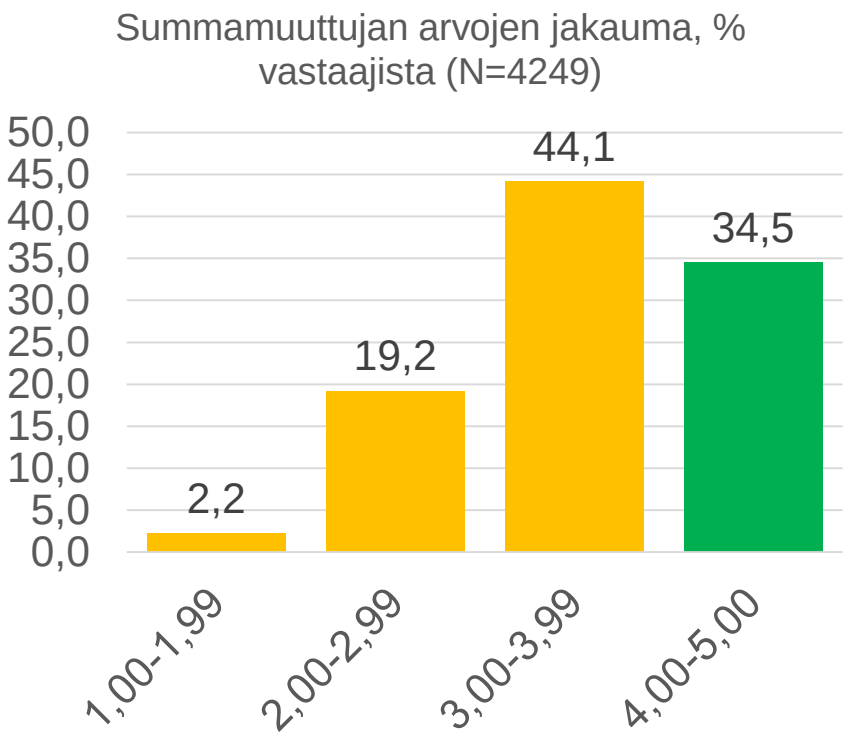

- Katsomukseltaan luterilaisten ryhmä muodostettiin niistä vastaajista, jotka olivat keskimäärin vähintään samaa mieltä kaikista edellä luetelluista yhdeksästä väittämästä (toisin sanoen saivat viisiportaisella vastausasteikolla arvoja 4-5 (osittain tai täysin samaa mieltä).
- Tällaisia vastaajia oli aineistosta noin kolmannes (34,5 %)
- = ”Katsomukseltaan luterilaisten joukko”

Kuusi tapaa, jolla luterilaisuus vaikuttaa yhteiskunnallisiin arvoihin

1. Työn merkitys (Luku 2.)
2. Musiikki hengellisenä ilmaisuvälineenä (Luku 3.)
3. Kasvatuksen ja koulutuksen merkitys (Luku 4.)
4. Heikompiosaisista huolehtiminen (Luku 5.)
5. Kirkon rooli yhteiskunnassa (Luku 6.)
6. Julkiseen arvokeskusteluun osallistuminen (Luku 7.)

Työ nähdään kutsumuksena ja palvelutehtävänä

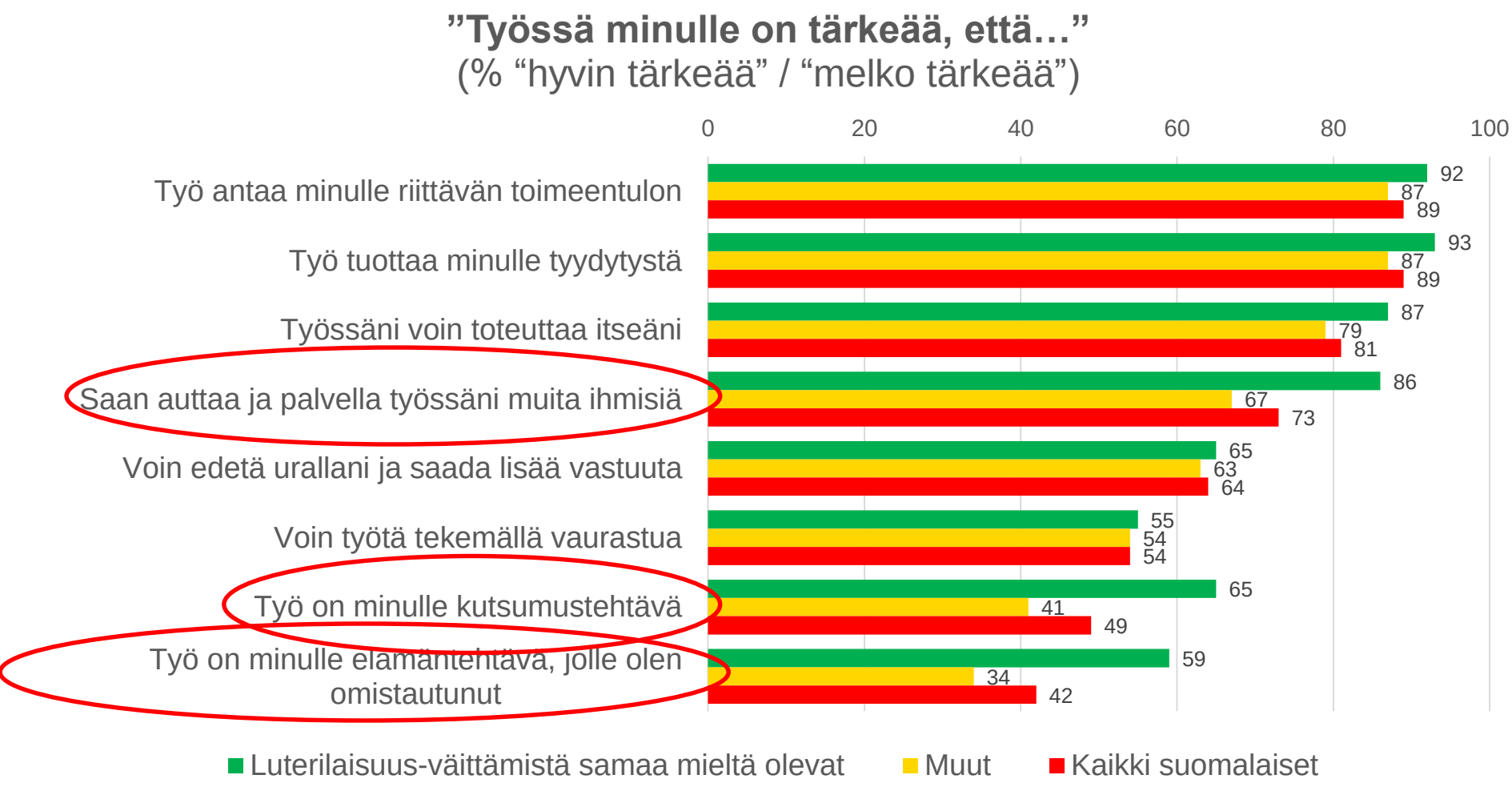

Gallup Ecclesiastica 2015, N=4247

Luterilaisuus korostaa heikompiosaisten auttamista kansalaisen ja kristityn velvollisuutena

Miksi halutaan auttaa? (% “hyvin tärkeää” / “melko tärkeää”)

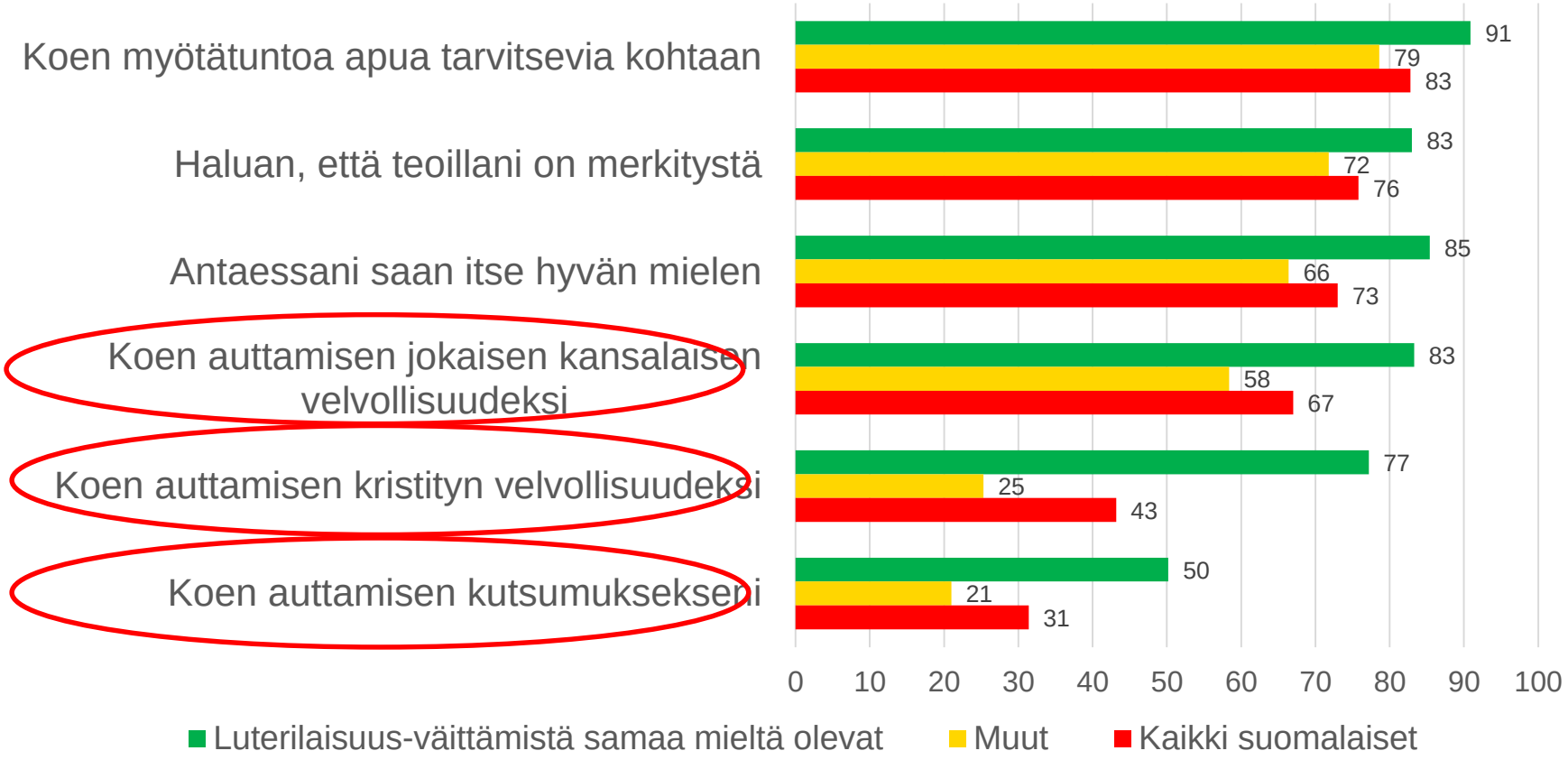

Gallup Ecclesiastica 2015, N=4249

Suomalaisten suhtautuminen kirkolliseen työhön yhteiskunnan organisaatioissa, % vastaajista. Gallup Ecclesiastica 2015, N=4275.

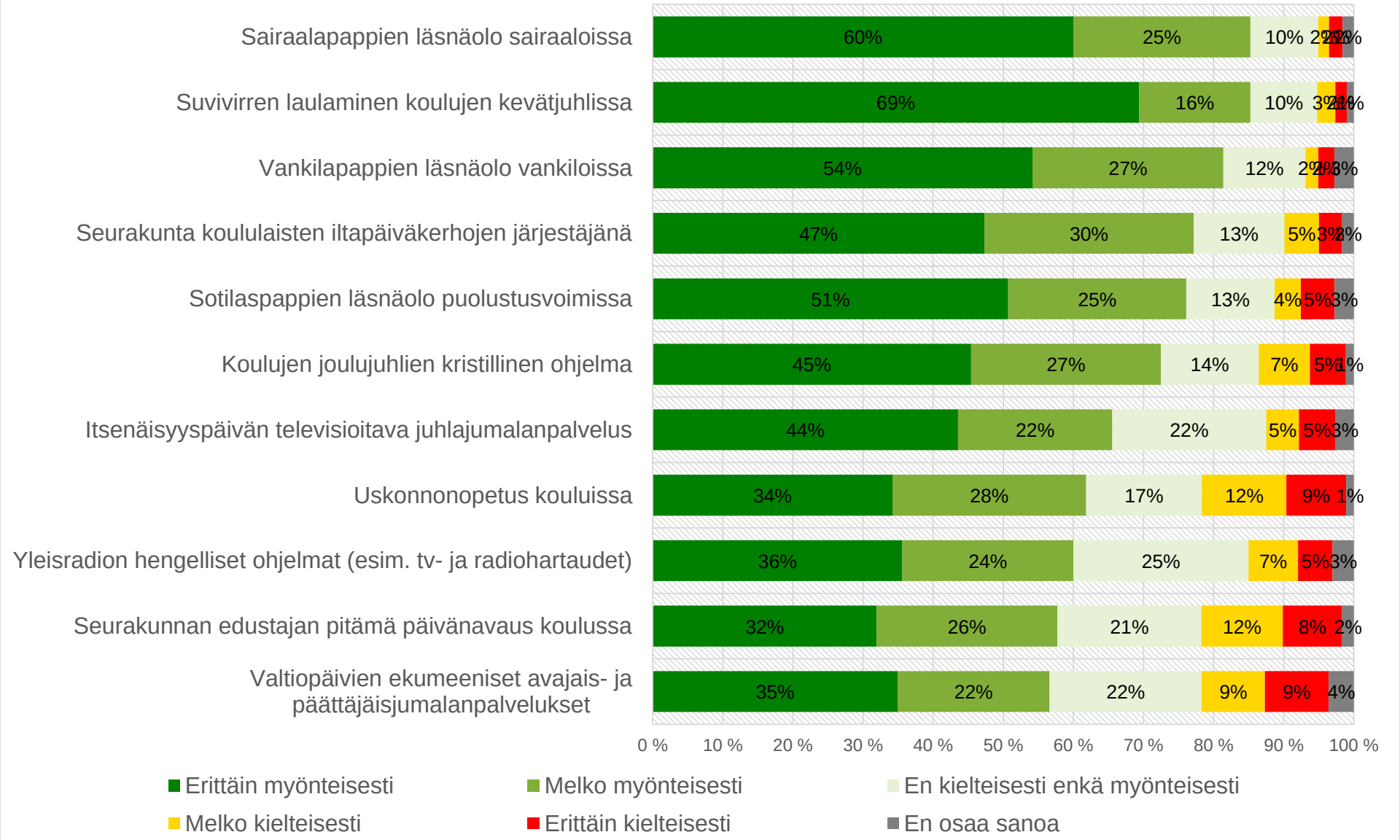

Johtopäätöksiä

Luterilainen usko ja luterilaiset arvot

- Monet kristillistä uskoa ja julkista osallistumista mittaavat indikaattorit osoittavat laskevaa suuntausta.
- Samalla *luterilaiset arvot* edelleen erittäin laajalti jaettuja kansan keskuudessa.
  - Monet kaikille suomalaisille yhteisistä arvoista, kuten sosiaalisen vastuun kantaminen, työnteon arvostus, luottamus yhteiskunnan instituutioihin sekä kasvatukseen ja koulutukseen panostaminen ovat perustavalla tavalla yhteydessä luterilaisiin uskonkäsityksiin.
- Suomalaisille kirkko instituutiona edustaa näitä arvoja, mikä selittää edelleen verrattain korkeaa jäsenosuutta suhteessa uskonnolliseen aktiivisuuteen.

Tulevaisuuden kysymyksiä

- Lisääntyvästä kulttuurisesta moninaisuudesta huolimatta suomalaisen kulttuurin syvärakenne on vahvasti luterilaisuuden muovaama.
- Pohjoismaissa kirkon ja valtion tiiviit suhteet ovat tukeneet myös vähemmistöuskontojen aseman tunnustamista ja uskonnollisten oikeuksien toteutumista.
  - ”Pohjoismaissa onkin pyritty yhdistämään eri uskontojen ja katsomusten moninaisuuden johdosta tarpeellinen yhdenvertaisuuden toteutuminen sekä kansakunnan identiteettiä ja historiaa ilmaisevien perinteiden ja tapojen säilyttäminen.” (*Osallistuva luterilaisuus*, s.191)

Kiitos!